

Csepeli György – Závecz Tibor

Az erdélyi menekültek személyisége

Románia-és Magyarország hivatalos kapcsolata az elmúlt évtizedekben korántsem volt konfliktusmentes. A viszonyt tovább terhelte az a jelenség, hogy a közelmúltban Romániából hazánkba véget nem érő legális kivándorlás és illegális menekülés indult meg: Véget nem érő, hiszen a menekülésre kényszerítő okok tulajdonképpen ma, a diktatúra bukásátkövetően is megvannak Romániában. Ezért tartjuk időszerűnek, hogy ismertessük annak az 1989 nyarán végzett vizsgálatnak néhány fontosabb eredményét, amelyet a Társadalomkutatási Informatikai Egyesülés (TÁRKI) végzett a Romániából érkező menekültek körében. (A megkérdezettek száma 1367 fő volt, akik reprezentálták az akkor nyilvántartott 14 000 – szinte kizárólag magyar nemzetiségű – menekültet.) Az alábbiakban a menekültek személyiségre vonatkozó kutatási eredményeinket tesszük közzé.

I. A menekültek tervei

Amikor a menekültek számot vetettek ottani helyzetükkel és számukra egyetlen lehetséges megoldásnak a Magyarországra távozás kínálkozott, nyilvánvalóan a további életükre vonatkozóan is voltak elképzeléseik. A megkérdezettek 85%-a - akkori állítása szerint - mielőtt Magyarországra jött, úgy tervezte, hogy mindenképpen itt marad. 10% nem titkolta: terveiben más országba való távozás szerepelt, 3% pedig úgy gondolta, hogy kedvezően megváltozott körülmények esetén visszatér majd Romániába. Magyarországra érkezve lényegében mindenki megtartotta eredeti elképzelését: 87%-uk itt akar maradni, 7% úgy tervezi, hogy harmadik országba távozik, 3% pedig azt; hogy visszamegy.

A továbbmenetelt a fiatal, házastárs, gyermek nélküli férfiak, illetve a családjukat, gyermeküket otthon hagyók tartották leginkább elképzelhetőnek. Az előbbieket elsősorban a Nyugat anyagi vonzása, az egzisztenciális, megélhetési problémák vélhetően könnyebb megoldása, az utóbbiak a családegyesítéssel kapcsolatos nagyobb lehetőségek miatt szerettek volna más országba menni. Azoknak az érvrendszer, akik itt képzelték el jövőjüket, három jellegzetes csoportba sorolható. A legtöbben a nemzeti identitás tárgykörébe tartozó indokokat említettek. Az itt maradni szándékozók 43%-a említi ezt, a magyarságát hangsúlyozó véleményt (magyar vagyok, magyarnak érzem magam, ez a hazám, magyar szeretnék maradni). Az életkor növekedésével ennek az érveléstípusnak egyre nagyobb szerepe van. Az itt maradásukat tervezők egyötöde a magyarországi helyzettel való elégedettségét hangsúlyozta.

Ez a vélemény a legfiatalabbakra (a 20 év alattiakra), az alapfokú végzettségűekre jellemző az átlagosnál jobban. Egyetlen társadalmi-demográfiai csoportban sem domináns, de a letelepedni kívánók 17%-a által képviselt vélemény, amely az itt maradást tekinti az egyetlen lehetséges alternatívának. A többség, mint láttuk, ebben az országban kíván élni. Természetes, hogy ittlétüket tervszerűen is végiggondolják. A menekültek 75%-ának van konkrét terve a családi életével, magánéletével, 58%-ának az utazással, 55%-ának a tanulással, 54%-ának a lakáshelyzetével kapcsolatban. Minél iskolázottabb és minél régebben érkezett valaki Magyarországra, annál nagyobb terveket sző. A családi tervekkel rendelkezők 58%-a elképzeléseit úgy konkretizálta, hogy új családot kíván alapítani (házasságot köt, gyermeket akar). Ez különösen a 30 év alatti, házastárssal, gyermekkel nem rendelkező fiatalokra jellemző. 27%-uk a családegyesítést tervezi. Ők az idősebbek, akiknek nem sikerült elhozniuk családjukat, és hagytak otthon egy vagy több gyermeket. Az átlagosnál többen tervezik családjuk egyesítését a legálisan, útlevelel érkezők közül. 16%-uk a saját és családjuk egzisztenciájának, jólétének biztosítását tűzte ki célként. 11% számára gyermeke biztos

előrehaladásának, fejlődésének garantálása (taníttatás, nevelés) a legfontosabb.

Az utazási tervek megvalósítása korántsem igényel olyan megfontolt, az élet további alakulását meghatározó döntéseket, mint a magánéleti vagy lakáshoz jutási elképzelések. A legtöbben (az utazni szándékozók 40%-a által megemlítve) csak itt, Magyarországon utaznának (a Balatonra, Budapestre, megismerni az országot). Csaknem ugyanennyien (36%) európai kapitalista országba szándékoznak menni. 20%-uk a külföldi utazást célmegjelölés nélkül, általánosságban említette. 17%-uk szeretne visszamenni Romániába. Ez számukra is csak turistautat jelent, hiszen mint láttuk, elenyésző azoknak a száma (3%-nyi töredék), akik véglegesen vissza kívánnak térni oda. Többségében a nők között találunk olyanokat, akik számolnak az esetleges (és nem végleges) hazautazással.

A tanulási terveket említők 37%-a szakmai képzésen szeretne részt venni. 31%-uk nyelvet szeretne tanulni, 19%-uk pedig valamilyen felsőfokú intézményben tanulna tovább. A szakmai képzés szükségességét a 30 évnél idősebb, alapfokú végzettséggel rendelkező szakképzetlen munkások említették az átlagosnál gyakrabban. A nyelvtanulás leginkább a diplomások terveiben szerepel.

A lakáshoz jutásukat tervezők között a legtöbben (39%) vásárolni szeretnének fedelet a fejük fölé. Egynegyednyien építkezésre gondolnak, s csaknem ugyanennyien (23%) várnak valamiféle megoldást a tanácstól, az államtól.

II. A menekültek értékpreferenciái

A menekültek személyiségéről alkotott képet akartuk árnyalni, amikor az értékpreferenciák felől érdeklődtünk. 18 – kártyalapon felsorolt – érték közül kellett a megkérdezetteknek azt az ötöt kiválasztaniuk, amelyek számukra a legfontosabbak. Az értékek egy része tradicionális, más része a modern értékek közé tartozott. A két értékcsoport együttesen van jelen a menekültek gondolatvilágában, hiszen mindössze 3%-uk preferálta kizárólag az egyiket. E dimenzióban vizsgálva a választásokat, azt tapasztaltuk, hogy az életkor növekedésével nagyobb hangsúlyt kapnak a tradicionális, csökkenésével pedig a modern értékek. Ugyancsak jellegzetes különbségeket találunk aszerint, hogy valaki családos vagy gyermekes-e. A gyermekesek körében a hagyományos értékrend nagyobb, a modern kisebb szerepet játszik, mint a gyermektelenek között. A tradicionális elemek főleg azok gondolkodásában található meg, akik nem hozták magukkal családjukat. Ugyanakkor a családjukkal Magyarországon tartózkodó menekültek is jobban preferálják a hagyományos értékszemponokat mint, akiknek nincs felesége, gyermeke. A konkrét választásokat tekintve nem meglepő, hogy a legtöbben (a megkérdezettek 70%-a) a szabadságot jelölték meg a legfontosabb értéknek. A menekültek számára ez a fogalom az ismeretlen világába tartozott, hiszen úgy ítélik meg, hogy szülőhazájukban, Romániában ma az emberek nem szabadok. (A romániai iskolákban megszokott módon tíz értéket használva kellett osztályozni. A menekültek több mint fele (53%-a) a legalacsonyabb értéket – az egyest – adta, de további 21%-uk is csak a kettes, 18%-uk a hármas osztályzatot tartotta reálisnak az ottani szabadságjogokat illetően.) Hasonlóképpen sokan (67%) választották a család fogalmát. Természetes, hogy ennek a tradicionális értéknek a preferálása különösen a közvetlenül is érintett családosok, gyermekesek, az erre az értékre mindig fogékonyabb, családcentrikusabb nők, a biztonságra jobban törekvő, szilárdabb életstratégiával rendelkező 31–40 év közöttiek körében gyakoribb. Lényegében ezzel megegyező arányban említették a becsület-értéket. Ez a régi, emberi tulajdonság elsősorban a felsőfokú végzettségűek, a férfiak körében fontos.

A megkérdezetteknek több mint fele (53%) választotta a menekültek nemzeti identitásában (is) jelentős szerepet játszó anyanyelv motívumot. Körülbelül egyharmadnyian választották a megértést (37%) és a biztonságot (30%). Ennél kevesebben említették néhány további modern értéket (érvényesülés, jólét, siker, tehetség, tudás, türelem), és még ezeknél is alacsonyabb

gyakoriságot kapott pár hagyományos érték (rend, tisztaság, hit, tisztesség).

Összességében azt mondhatjuk, hogy a menekültek a tradicionalitás–modernitás értékeinek elfogadásában valahol félúton vannak. A leginkább vonzó értékek között mindkét típust megtaláljuk, míg a kevésbé szimpatikusak között valamivel több a régi, hagyományos. érték. A magyar társadalomba való beilleszkedésük szempontjából kedvező helyzetben vannak, hiszen egy modern értékeket céltételező társadalomban mindezeket és tradicionális kötődéseiket is felhasználva képesek eligazodni.

III. A menekültek személyiségének néhány jellemzője

Minden ember számára hosszú, vívódásokkal terhes folyamat eredménye, ha úgy dönt, hogy – akár ideiglenesen is – elhagyja szülőföldjét, hazáját, családját. A romániai menekültek krízishelyzetben vannak. Egy sok szempontból elviselhetetlen, de megszokott élethelyzetből (bizonyosságból) egy sok szempontból elviselhető, de ismeretlen élettérbe (bizonytalanságba) kerülnek. Ez a váltás számtalan konfliktust okozhat. A semmiből kell mindent előteremteniük, sokszor csak önmagukra támaszkodhatnak egzisztenciájuk megalapozásában. Környezetük is ítéletet formál róluk, sztereotípiákat fogalmaz meg velük kapcsolatban, amelyekkel akarva-akaratlanul szembesülniük kell. A továbbéléshez egy új, kialakulatlan, kapaszkodók nélküli élettérben is el kell tudni viselniük az esetleges rosszindulatot, kellemetlenségeket.

Azt, hogy a meneküléssel járó feszültségek milyen belső, lelki konfliktusokat alakítottak ki, több módszerrel is igyekeztünk feltérképezni. Az ember személyiségének kialakulásában, a szocializációs folyamatban nagy szerepe van a gyermekkori hatásoknak. Mindenkinél retrospektív módon kérdeztünk rá, hogyan ítéli meg a gyermekkorát: inkább boldog vagy inkább boldogtalan volt: A többség (69%) úgy látja, hogy gyermekkorát inkább a boldogság jellemezte. 16%-uk ennek ellenkezőjére emlékszik, míg 15% vegyes érzelmekkel tekint vissza gyermeki éveire. Az 1948 előtt születettek – akiknek iskolai végzettsége az átlagosnál alacsonyabb – jobban hajlanak gyermekkoruk negatív megítélésére.

A neurózis szintjének megállapítására egy nemzetközi kutatásokban megszokott módszert, a Minnesota Multiple Personality Inventory leegyszerűsített változatát használtuk. Több különféle, a lelki egyensúlyra vonatkozó állítást soroltunk fel, arra kérve a kérdezetteket, mondják meg, melyeket tartják magukra jellemzőnek. (Úgy véljük, az egyes állítások elfogadását nincs értelme ismertetni, hiszen önmagában egyik sem tekinthető olyan változónak, amely bárkit is jellemezhetne. Összességében viszont alkalmas arra, hogy megállapíthassuk, mennyire harmonikus a kérdezett lelki élete.)

E teszt alapján a megkérdezettek közel harmada (29%-a) egyértelműen neurotikusnak tekinthető. A kérdezettek relatív többségénél (47%-ánál) kisebb mértékű neurózis (idegesség) tapasztalható. Egynegyedüknek lényegében nincsenek lelki problémáik. Ebben a kérdésben a megkérdezett neme a leginkább differenciáló tényező oly módon, hogy a nők körében a magas neurózis, a férfiak körében a közepes neurózis a domináns. Az iskolázottsági szint növekedésével csökken a lelki egyensúly felborulásának veszélye.

A lelki egyensúly állapotát jellemzi az a besorolás is, amit akkor kaptunk, amikor mindenkit megkértünk: osztályozza le magát – egy tízfokú skálán – aszerint, mennyire van önbizalma. A kapott adatok nagyfokú önbizalomról tanúskodnak, amely mind az elinduláshoz, az emigrálás vállalásához, mind az ismeretlen, idegen élettér kialakításához, később komfortossá tételéhez feltétlenül szükséges.

A menekültek önbizalma (egy tízfokú létrán osztályozva) (százalékos arányok)

az önbizalom szintje	0–4	5	6	7	8	9	10
	7	13	8	16	25	13	18

Az önbizalom főleg azokra a férfiakra jellemző leginkább, akik családjuk, gyermekeik nélkül érkeztek Magyarországra. Akár a családegyesítés, akár új családteremtés a céljuk, mindenképpen hasznát veszik magabiztosságuknak.

Arra a szorongásokról is tájékozódó kérdésünkre, hogy: „Vannak-e olyan dolgok, amelyek aggodalommal töltik el?”, a megkérdezettek egyötöde (19%-a) tagadón válaszolt. Különösen a legfiatalabbak akiknek sem otthon maradt házastársa, sem gyermeke nincs – mentesek az aggodalmaktól, de a férfiak között is az átlagosnál nagyobb a szorongások nélkül élők aránya.

A félelmek, aggodalmak egy része magánéletinek minősíthető. Idetartozónak vettük azokat, akik a saját itteni és/vagy az otthon maradt családtagok sorsa iránt aggódnak. Ebbe a szorongó csoportba (amelyik a megkérdezettek 56%-át tartalmazza) többen tartoznak a gyermekeiket otthon hagyók közé, közülük is főként a nők. A megkérdezettek egynegyede abba a csoportba sorolható, amelyikben a kollektív, globális aggodalmak dominálnak. Számukra az erdélyi magyarság sorsa, Magyarország jelenlegi politikai-gazdasági helyzete, a nemzetközi tényezők jelentik a félelem forrását. Ez az általánosabb összefüggéseket is magába ágyazó feszültség a legmagasabb végzettséggel rendelkező vezetők, értelmiségiek körében gyakori.

Mindent összevetve, a menekültek többsége a váltás során feszültségekkel terhesen kénytelen élni, megoldani mindennapi problémáit, de magabiztosságuk révén van esélyük arra, hogy terveik megvalósításával konfliktusaikat megoldva beilleszkedjenek a társadalomba.

IV. A menekültek nemzeti identitása

A menekültek olyan politikai-társadalmi környezetből jönnek, ahol – a minden állampolgárt érintő politikai jogfosztottság mellett – magyarságukban, kisebbségi érzéseikben nap mint nap ki vannak téve a hatóságok elnyomó intézkedéseinek, a többségi nemzet diszkriminációjának, ellenségeskedésének.

a) A magyar kategória tartalma

A nemzeti önmeghatározás, az önbesorolás tartalmi elemeinek készletére voltunk kíváncsiak, amikor azt kérdeztük: „Miért tartja magát magyarnak?”

A menekültek túlnyomó többsége a nemzeti hovatartozást etnikai- vérségi köteléknek tekinti. 80%-uk említette a származást, 26%-uk az anyanyelvet, mint a nemzettel való azonosulás fontos összetevőjét. A származás-kritérium a „magyarnak születtem”, „szüleim magyarok”, „őseim, egész rokonságom magyar”, az anyanyelv-kritérium a „magyar az anyanyelvem”, „magyarul beszélek” válasz-elemeket tartalmazza.

Az anyanyelvvel azonos arányban említették a magyar érzést, míg ennél kevesebben (15%) a magyar környezetet. Az előbbihez olyan válaszok tartoznak, mint a „magyarnak érzem magam”, „magyar vagyok”, „nem is tudom elképzelni magam másnak”, az utóbbi jellemző válasz elemei pedig a „magyarok között élek”, „magyarnak neveltek”, „környezetemben magyarok vannak”.

A származás, az anyanyelv, a környezet adottság típusú, a magyar érzés szerzett típusú identitás-elem. Az a tény, hogy a menekültek többsége az előbbieket hangsúlyozza, feltehetően a hétköznapi életben átélt azonosságkeresési folyamat, a nemzeti érzéseikben való sértettségéből adódó határozottabb, konkrétabb válaszkérés következménye: A többségi (román) nemzet számára könnyebben megkérdőjelezhető, ha valaki magyarságát érzéseivel támasztja alá. A magyar érzés identitásképző szerepe az életkor és az iskolai végzettség növekedésével egyre nagyobb. Az iskolázottabbak számára a nemzeti csoport csak egy a, lehetséges hovatartozási csoportok közül. Választásuk így egy beágyazottabb magyarságtudatra utal. Az idősebbek számára valószínűleg az elszenvedett kisebbségi lét

teremtett meg egy erősebb érzést. A magyar nemzethez való tartozást leginkább magától értetődőnek a szakképzetlen munkások tekintik. A nyelv identitásképző funkcióját a falvakból, a környezet meghatározó szerepét a városból jövők hangsúlyozzák az átlagosnál jobban.

b) Autosztereotípiák

A megkérdezettek közel kétharmada (63%-a) különbséget tud tenni a magyarok és más népek (a mi-csoport és az ők-csoport között). A más nemzetektől való megkülönböztetésre az átlagosnál jobban hajlanak a magasabb iskolázottságúak.

A válaszadók 64%-a csak pozitívan, 16%-a csak negatívan jellemezte a magyarokat. Ambivalens módon (pozitív és negatív jelzőket egyaránt említve) a magyarokat más népektől különbözőnek tartók 12%-a értékelt. A többiek (8%) értékelő elemeket nem hordozó, a máságot (is) hangsúlyozó tulajdonságokat említették meg.

A magyarok iránti érzelmi elemek aránya az iskolai végzettség szerint

	legfeljebb alap-fokú	középfokú	felsőfokú
	n-276	n-493	n-93
csak pozitív	74	62	52
csak negatív	12	16	28
ambivalens	8	14	16
máság	6	8	4

A táblázatból is kiolvasható, hogy az iskolázottság növekedésével csökken a pozitív autosztereotípiák kizárólagossága, és emelkedik a negatív említések aránya.

Ugyancsak – bár kisebb mértékben – de emelkedő tendenciát figyelhetünk meg az iskolázottság függvényében az ellenérzéses közelítésmódnál. Ez a jelenség nem különbözik más, e témakörben végzett szociológiai vizsgálat eredményeitől. Az iskolai végzettség növekedésével az ember társadalmi környezetének differenciáltabb, kritikusabb megítélésére lesz képes. A rendelkezésre álló tudáskészlet lehetővé teszi, hogy az őt körülvevő közegre úgy tekintsen, mint egy külső szemlélő.

A magyarok jellemzése során felsorolt tulajdonságokat aszerint is csoportosítottuk, hogy azok egyéni-individuális, kollektív-szociális, illetve politikai-morális kategóriába sorolható-e. A menekültek körében az egyéni tulajdonságok említése a domináns. Amíg ilyen, individuális sajátosságot a válaszadók 72%-a említett, kollektív megkülönböztető jegyeket 35%-uk, politikai-morális kategóriába (igazságérzet, nemzeti érzés, felelősségérzet, hazafiság) tartozó tulajdonságokat 11%-uk nevezett meg. E tekintetben az általunk vizsgált háttérváltozók szerint nem találtunk jellegzetes különbségeket, így azt mondhatjuk, a menekültek sokkal inkább egyéni tulajdonságokkal, semmint a kollektív összetartozás ismerveivel különböztetik meg saját nemzetüket más nemzetektől.

c) Regionális sztereotípiák

A kérdezettek egy olyan országból menekülnek, ahol kisebbségben vannak (mint magyarok). és olyan országban találnak menedéket, ahol ismét kisebbségben vannak (mint nem magyar állampolgárok). A kisebbségi létben maradás kényszerűsége számtalan problémát hozhat felszínre, lelki megpróbáltatásokat jelenthet. Erről és a menekültek néhány személyiségi jellemzőjéről már szóltunk, most itt csak a regionális sztereotípiákat ismertetjük.

Kérdésünkre („Ön szerint különböznek az itteni magyarok az erdélyi magyaroktól?”) a menekültek többsége (80%-a) igenlően válaszolt. Hasonlóan, mint az előző összevetésben, itt is az iskolázottsági szint növekedésével együtt válik jellemzőbbé a különbségtétel. A Magyarországon tartózkodás időtartama szintén befolyásolja a kérdésre adott válaszokat. Minél régebben érkezett valaki, annál inkább észlelt eltéréseket a romániai és a magyarországi magyarok között. Ez természetes jelenség, hiszen a környezet megismerése hosszabb időt igényel, persze felületes benyomásokat már az első napokban is szerezhet bárki.

A válaszadók relatív többsége (43%-a) úgy látja, hogy az Erdélyben élő magyarok pozitívabban jellemezhetők, mint az itteniek. 21%-uk ellenkező véleményen van. Aránylag kevesen (7%) vannak azok, akik egyidejűleg mindkét csoport pozitívumait és negatívumait is megemlítik. A másság, az életmódbeli, viselkedési különbségek értékmentes konstatálására 29% szorított.

Az erdélyi és az itteni magyarok összehasonlítása (az iskolai végzettség szerinti %-os arányok)

	legfeljebb alapfokú	közép- fokú	felső- fokú
	n-386	n-604	n-105
az erdélyiek jobbak	32	49	50
az itteniek jobbak	29	17	11
ambivalens	7	7	10
mátság	42	27	29

A tartalmi csoportosítást tekintve azt tapasztaltuk, hogy a válaszadók közel hasonló arányban említettek individuális, illetve kollektív elemeket (az előbbi 41, az utóbbit 38%). Egynegyedük politikai-morális tulajdonságokban is gondolkozott.

A tulajdonságok irányát és tartalmát összevetve azt mondhatjuk, hogy a magyarországi magyarok kritikusabb értékelése több dimenzióban is tapasztalható. A nemzeti identitás összetevői közé tartoznak a nemzetet érintő valószínűségi ítéletek is. A romániai magyar kisebbség sorsára vonatkozó kérdésünkben arra kértük válaszadóinkat, ítéljék meg az ottani magyarok megmaradási esélyeit. A megkérdezettek több mint egyharmada (36%) a legsúlyosabb végkifejletre (beolvadásra, eltűnésre) számít.

Ugyancsak sokan vannak azon a véleményen (40%), hogy az Erdélyben élő magyarok sorsa a fogyás lesz. Ennél jóval kevesebben (14%) azt remélik, hogy a magyar nemzetiség megmaradhat a jelenlegi szinten. Mindössze 5% reménykedik a növekedésben. (5% nem tudta megítélni e problémát.) A teljes reménytelenség álláspontja a családostok, a 30 év feletti menekültek körében jellemzőbb, akik megszenvedett magyarságuk, romániai tapasztalataik következtében már leszámoltak illúzióikkal.

V. A tradíció és a modernitás válaszáján

Az előbbi pontokban részletesen megmutatott változók segítségével jellegzetesen különböző, profilok szerint elkülönült csoportokat találtunk a mintában.

TRADICIONÁLIS-MAGABIZTOSAK (16%)

Ebben a csoportban találjuk azokat a személyeket, akikből teljességgel hiányzik a neurózis feszültsége, magabiztosak, érdeklődésük és értékrendjük középpontjában a család, valamint jövőjük családi keretek között történő biztosításának szándéka áll. Lakásszerzési aktivitásuk igen erős (lakást venni, illetve építeni akarnak, de esélyeiket illetően önbizalmuk ellenére némileg szkeptikusak). Nemzeti identitásukat a magyar származástudat határozza meg, nemzetképük kritikai elemeket nélkülözően ellentmondásmentes, pozitív.

MODERN-MAGABIZTOSAK (56%)

Ez a csoport is mentes a neurózistól, értékrendjéből nem emelkedik ki egyik típus sem, amit magyarázhat a családi problematika hiánya érdeklődésükből. Lakásszerzési aktivitásuk gyengébb, mint az előző csoportnál, magabiztosságuk elsősorban a továbbtanulási és utazási tetvek tekintetében nyilvánul meg. Nemzeti identitásuknak a nyelvi elem nem képezi alapját (inkább a kommunikáció). Nemzeti önképük önkritikus, és hangsúlyosan nélkülözi a feltétlen pozitívítást.

SZORONGÓK (28%)

E csoportnak nincsenek olyan értékei, melyek alapján behatárolhatnák saját életterületüket a jelen és a jövő vonatkozásában, ebben megakadályozza őket a szorongás. Nagyon hajtja őket a lakásszerzés vágya, melynek teljesülése tekintetében önmaguk szerepét pozitívan (túl)értékelik. Nemzeti identitásuk alapvetően anyanyelvi alapon szerveződik, nemzeti önképükből hiányzik a negativitás, ami azonban nem okozza az ellentétes (apologetikus) végletbe való átcsapást.

A következőkben azokat a magyarázó változókat vesszük sorra, amelyek mentén az egyes menekültprofilokhoz való tartozás szignifikánsan valószínűsíthető. Nem szerint vizsgálva a három menekültprofil, azt látjuk, hogy a magabiztosak – függetlenül attól, hogy tradicionálisak vagy modernek – között szignifikánsan több a nő, mint a férfi, szemben a szorongókkal, ahol fordított a helyzet. Ebből arra következtethetünk, hogy a menekülés okozta meghasonlás terheit a nők jobban elviselik, mint a férfiak, stressztűrő képességük erősebb. Életkor szerinti bontásban azt látjuk, hogy a 35 évnél idősebbeknél – akiknek aránya, mint láttuk, a menekültek körében nem túl magas – a leggyakoribb a tradicionális-magabiztos profil. Ezzel szemben a modern magabiztoság leginkább a fiatal korcsoport (19–25 évesek) sajátja. Tendenciáját tekintve a 26–35 évesek korcsoportja lehet a legnehezebb helyzetben, akik ahhoz már túl idősek voltak, hogy nyugodt szívvel szembenézzenek az emigráció okozta kognitív disszonanciákkal, és ahhoz még nem elég idősek, hogy a már megszerzett egzisztencia biztosítékainak erejében reménykedjenek.

A Családi státus különbségei alapvetően a tradicionális-magabiztos és modern-magabiztos csoportban való elhelyezkedés esélyeit befolyásolják. A házasság ténye a tradicionalizmust, annak hiánya a modernitást valószínűsíti inkább. Tökéletesen azonos hatású – ami voltaképpen nyilvánvaló – az a tény, hogy a válaszadónak van vagy nincs gyermeke.

A rokonok lakóhelyének függvényében azt a tendenciát látjuk, hogy a nyugati országokban élő rokonokkal rendelkezők nagyobb arányban hajlamosak a modern-magabiztos profilra, mint azok, akiknek Románián kívül egyáltalán nem élnek rokonaik, vagy ha vannak is külföldi rokonaik, azok közül senki sem él Nyugaton.

A motivációs bázis jellege a fentieknél halványabban érvényesül. Úgy tűnik, hogy a tradicionális-magabiztosakat a többi profilhoz képest inkább Magyarország vonzása indította menekülésre, míg a szorongókban a döntő elhatározást a félelem, az elégedetlenség motiválhatta. Ezt a tendenciát alátámasztja az az önmagában nem túl erősen megfigyelhető másik tendencia, miszerint a tradicionális-magabiztosak az átlagosnál is pozitívabban ítélik meg a magyar életszínvonal jelenlegi és jövőbeni alakulását.

A vallási háttér különbsége nem befolyásolta szignifikánsan az egyes profilok szerint képzett csoportokba való bekerülést. Ez részben talán az adatok fogyatékoságára is visszavezethető, mivel a vallás-identitás mélyebb, hitelvű és liturgikus átélésre vonatkozó mutatóival nem rendelkezünk. (Elvileg ugyanis nem lehetne kizárni, hogy a mélyebben és alaposabban protestáns identitás jobban hajlamosít a modernítésra, mint a katolikus vallás követése.)

Fontosabb a másik negatív eredmény, mely szerint az iskolai végzettség szintje függvényében sem tapasztaltunk szignifikáns hatásokat. Ez arra utalhat, hogy az emigráció keresztbe metszi az iskolai végzettséggel kutatásunkban jól-rosszul mért társadalmi strukturális hovatartozást, és forgószélként mindenkit magával ragad, akit sorsa menekülésre indít: hazája, a hazájában uralkodó rendszer vagy önmaga elől, ezt eldönteni sem jogunk, sem lehetőségünk.

GYÖRGY CSEPELI – TIBOR ZÁVE CZ

THE PERSONALITY OF REFUGEES FROM TRANSYLVANIA

The authors deem it justifiable to publish the findings of an investigation conducted among those who deserted Rumania to take refuge in Hungary in 1989 on the ground that the basic reasons for their defection have not ceased even after the collapse of Ceausescu's dictatorship up to now. The investigation concentrated on the plans, value preferences, personal traits, and on the national identity of refugees. Some 85 to 87 per cent of them decided to stay in Hungary for good. Traditional and modern value groups occur together in their respective world of thought, only one of these two groups of values is preferred by not more than 3 per cent. 70 per cent regards freedom as the highest value. The investigation placed special emphasis on analyzing the poise of mind of the refugees. It was found that while 29 per cent of them were found to be unambiguously neurotic, their relative majority (accounting for 47 per cent) shows signs of a lesser degree of neurosis. Their majority is living under constant tension, but their self-assurance enables them to fit well to society. In respect of their national „linkage”, the exclusiveness of positive stereotypes decreases with the higher educational level. 80 per cent of them thinks that Hungarians coming from Transylvania differ from those born and living in Hungary.